

PHÂN TÍCH DỮ LIỆU KINH DOANH

LAB04. PHÂN TÍCH DỮ LIỆU CHUỖI THỜI GIAN

(Time Series Analysis)

CÔNG CỤ: R, PYTHON, EXCEL

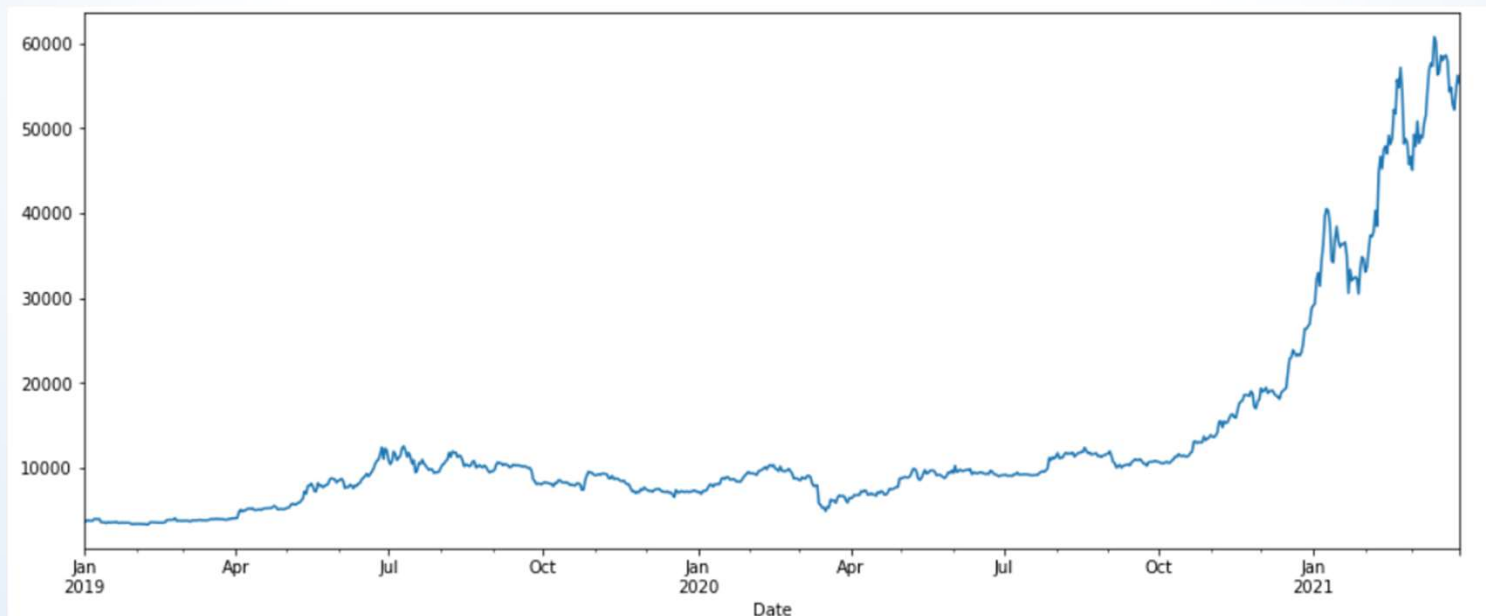
Trình bày: **Nguyễn Minh Nhựt**

SĐT: 0939013911 - 09851734105

4.1. Chuỗi thời gian là gì?

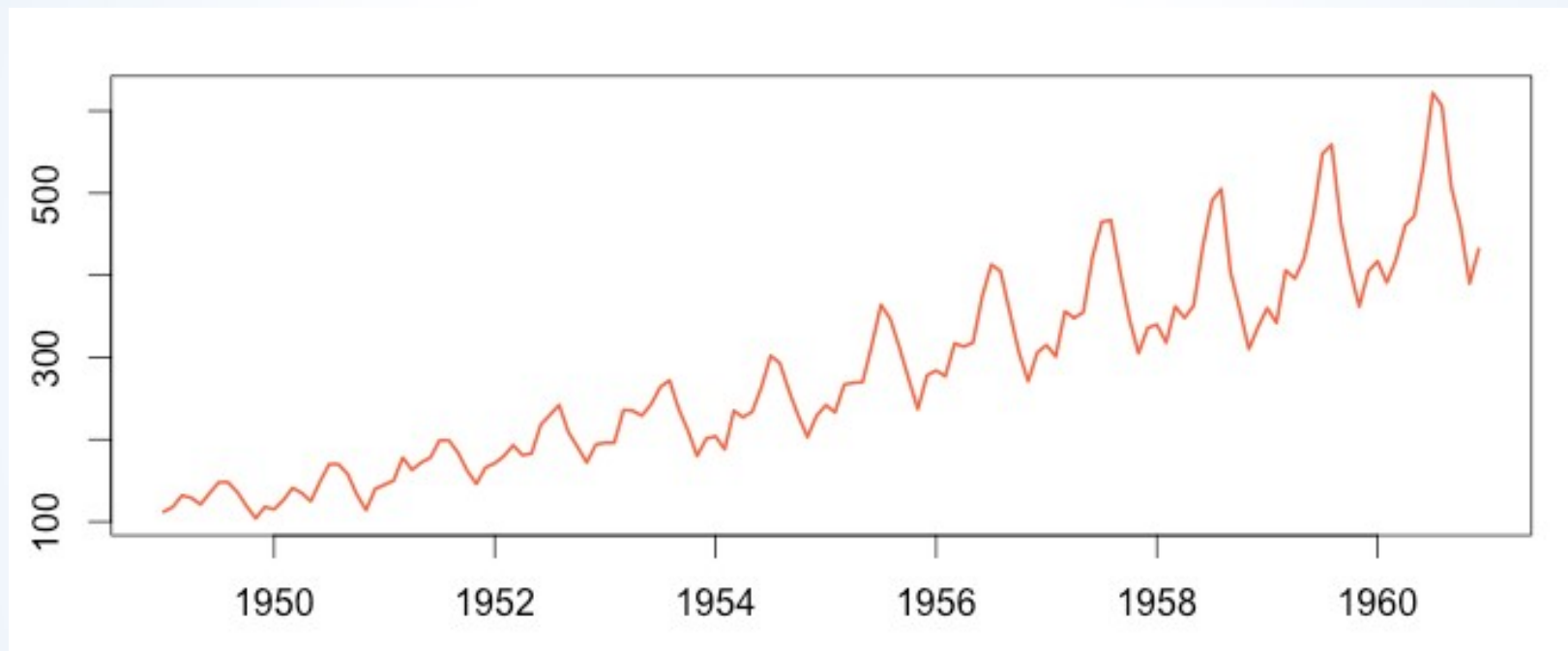
- **Định nghĩa**

Time Series (Chuỗi thời gian) được xem là bao gồm các **phép đo một giá trị** theo **thời gian** ví dụ như giá BTC từ ngày 6/1/2019 – 6/1/2021 trong một khoảng thời gian. Phân tích chuỗi thời gian có mục đích **nhận dạng** và **tập hợp lại các yếu tố**, ảnh hưởng mà thời gian có ảnh hưởng đến **giá trị mà quan sát**.

4.1. Chuỗi thời gian là gì?

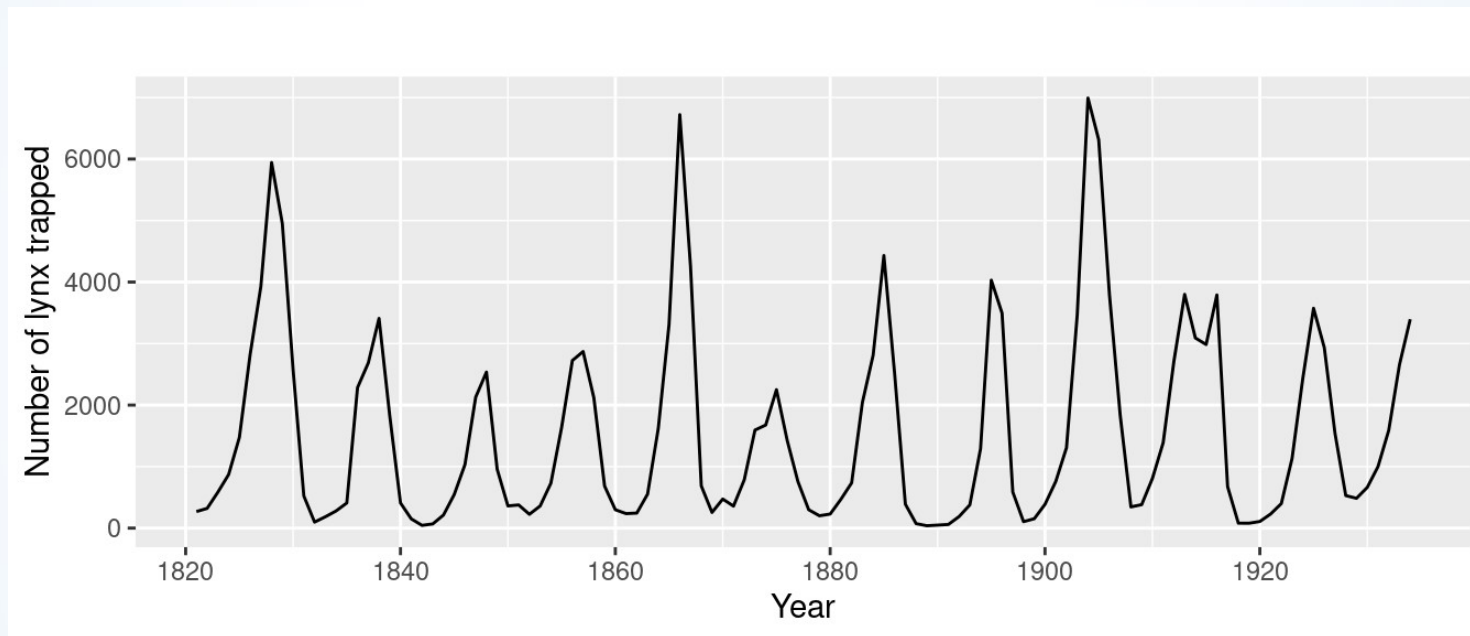
- *Các thành phần của chuỗi thời gian*
 - **Chuỗi thời gian dạng xu hướng/xu thế (Trend)**

Dữ liệu có giá trị **theo xung hướng tăng/giảm** theo thời gian.

4.1. Chuỗi thời gian là gì?

- *Các thành phần của chuỗi thời gian*
 - **Chuỗi thời gian dạng mùa vụ (Seasonal)**

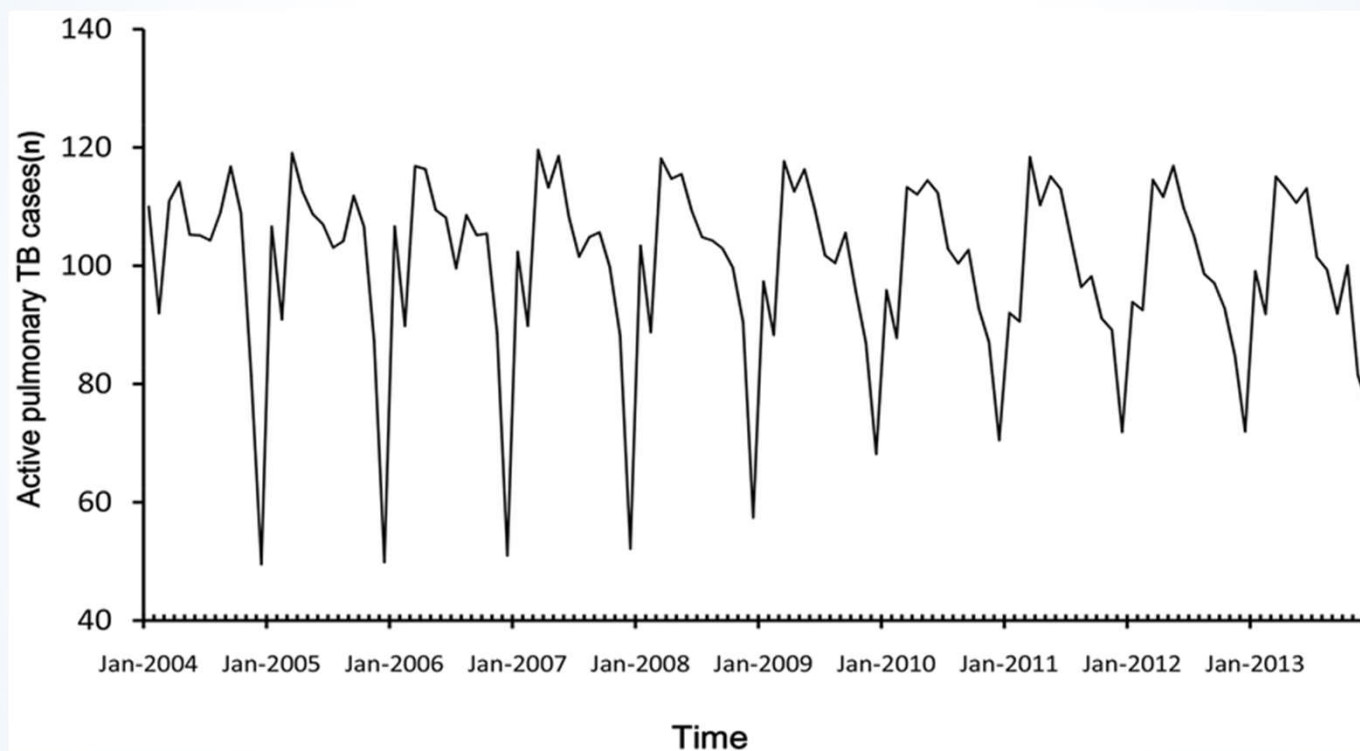

Quá trình tăng/giảm lặp đi, lặp lại trong khoảng **thời gian ngắn**.

Theo tháng, quý, mùa

4.1. Chuỗi thời gian là gì?

- *Các thành phần của chuỗi thời gian*
 - **Chuỗi thời gian dạng chu kỳ (Cyclic)**

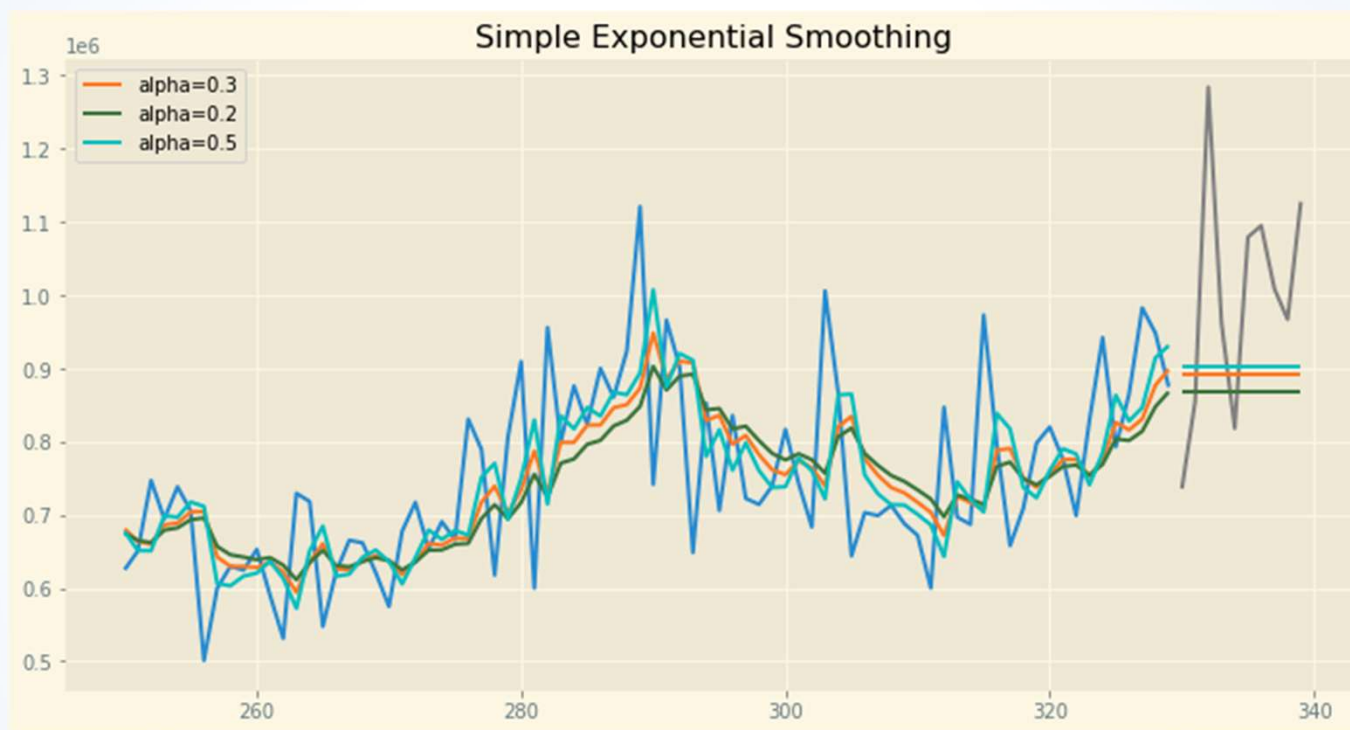

Quá trình tăng/giảm lặp đi, lặp lại trong khoảng **thời gian dài hơn.**

Theo Năm

4.1. Chuỗi thời gian là gì?

- *Các thành phần của chuỗi thời gian*
 - **Chuỗi thời gian dạng ngẫu nhiên**

Dữ liệu thể hiện **KHÔNG** theo quy luật nào cả tăng ngẫu nhiên
biến động.

4.2 Xử lý dữ liệu ngày tháng trong R và Python

- Trong ngôn ngữ R

- Tạo một ngày trong ngôn ngữ R

```
> date<-as.Date('05/08/2022',format='%m/%d/%Y')
> date
[1] "2022-05-08"
>
```

- Ví dụ khác

```
> date2<-as.Date('05~08/2022',format='%m~%d/%Y')
> date2
[1] "2022-05-08"
> |
```

- Có nhiều cách format ngày giờ khác nhau trong ngôn ngữ R. Link tham khảo:

<https://www.stat.berkeley.edu/~s133/dates.html>

4.2 Xử lý dữ liệu ngày tháng trong R và Python

- Trong ngôn ngữ R

- Lấy ngày/tháng/năm trong một đối tượng ngày đã tạo sẵn

```
> format(date, format="%d")  
[1] "08"  
>
```

Lấy ngày trong R

- Cho tập dữ liệu dưới đây liệt kê ra số ngày có trong tập dữ liệu, số tháng có trong tập dữ liệu, số năm kết quả trả về 1 mảng.

<https://drive.google.com/file/d/1CLJ1KvJZoL2Juqj5ii4t1YHbZzVnPEFy/view?usp=sharing>

- Ví dụ **[1] 01 02 03 05**

```
[1] "01" "02" "03" "04" "05" "06" "07" "16" "17" "18" "19" "20" "21"  
[14] "22" "23" "24" "25" "26" "27" "28" "29" "30" "31" "01"  
>
```


➤ LAB04. PHÂN TÍCH DỮ LIỆU CHUỖI THỜI GIAN

4.2 Xử lý dữ liệu ngày tháng trong R và Python

- Trong ngôn ngữ Python

```
In [1]: from datetime import datetime
```

```
In [4]: year = 2022  
month = 5  
day = 9  
hour = 12  
minute = 8  
second = 59
```

```
In [5]: my_date = datetime(year, month, day, hour, minute, second)  
my_date
```

```
Out[5]: datetime.datetime(2022, 5, 9, 12, 8, 59)
```

Tạo đối tượng datetime bằng thư viện datetime

Thực hiện lại ví dụ giống như trên ngôn ngữ R?

Lấy tháng, năm trong my_date

```
In [6]: my_date.month
```

```
Out[6]: 5
```

```
In [8]: my_date.day
```

```
Out[8]: 9
```

```
In [9]: my_date.year
```

```
Out[9]: 2022
```

```
In [17]: import numpy as np
```

```
In [23]: type(df.date)
```

```
Out[23]: pandas.core.series.Series
```

```
In [35]: df['datetime_new'] = pd.to_datetime(df.date)
```

```
In [42]: type(df['datetime_new'])
```

```
Out[42]: pandas.core.series.Series
```

```
In [47]: df['datetime_year'] = pd.DatetimeIndex(df['datetime_new']).year
```

```
In [49]: df['datetime_day'] = pd.DatetimeIndex(df['datetime_new']).day
```

```
In [50]: df
```

➤ LAB04. PHÂN TÍCH DỮ LIỆU CHUỖI THỜI GIAN

4.2 Xử lý dữ liệu ngày tháng trong R và Python

- Trong ngôn ngữ Python

Đánh index trong Python

```
In [51]: df.index = df['datetime_new']
```

```
In [52]: df
```

```
Out[52]:
```

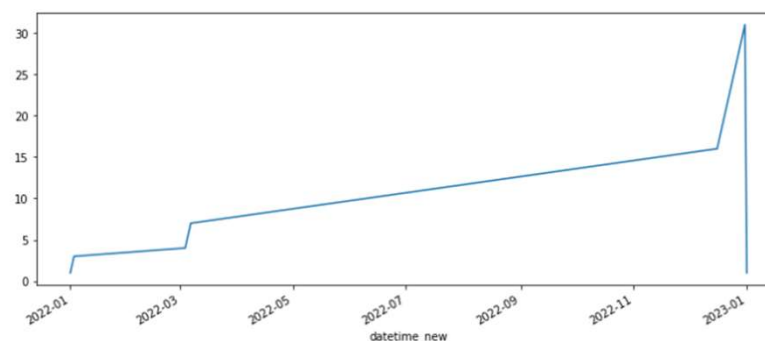
	date	datetime_new	datetime_year	datetime_day
datetime_new				
2022-01-01	1/1/2022	2022-01-01	2022	1
2022-01-02	1/2/2022	2022-01-02	2022	2
2022-01-03	1/3/2022	2022-01-03	2022	3
2022-03-04	3/4/2022	2022-03-04	2022	4
2022-03-05	3/5/2022	2022-03-05	2022	5
2022-03-06	3/6/2022	2022-03-06	2022	6
2022-03-07	3/7/2022	2022-03-07	2022	7
2022-12-16	12/16/2022	2022-12-16	2022	16
2022-12-17	12/17/2022	2022-12-17	2022	17
2022-12-18	12/18/2022	2022-12-18	2022	18
2022-12-19	12/19/2022	2022-12-19	2022	19
2022-12-20	12/20/2022	2022-12-20	2022	20
2022-12-21	12/21/2022	2022-12-21	2022	21
2022-12-22	12/22/2022	2022-12-22	2022	22
2022-12-23	12/23/2022	2022-12-23	2022	23
2022-12-24	12/24/2022	2022-12-24	2022	24
2022-12-25	12/25/2022	2022-12-25	2022	25
2022-12-26	12/26/2022	2022-12-26	2022	26
2022-12-27	12/27/2022	2022-12-27	2022	27
2022-12-28	12/28/2022	2022-12-28	2022	28
2022-12-29	12/29/2022	2022-12-29	2022	29
2022-12-30	12/30/2022	2022-12-30	2022	30
2022-12-31	12/31/2022	2022-12-31	2022	31

Mục tiêu của **đánh index** phục vụ cho việc xây dựng **mô hình chuỗi thời gian**

Vẽ hình chuỗi thời gian

```
In [53]: df['datetime_day'].plot(figsize=(12,5))
```

```
Out[53]: <AxesSubplot:xlabel='datetime_new'>
```


Code mẫu

```
df['datetime_day'].plot(figsize=(12,5))
```

4.2 Xử lý dữ liệu ngày tháng trong R và Python

- **Trong ngôn ngữ Python**

Ví dụ bài tập

Lấy dữ liệu Bitcoin từ trang

<https://finance.yahoo.com/quote/BTC-USD/history?p=BTC-USD>

Từ ngày 09/05/2017 – 09/05/2022

1. Đưa cột [Date] trở thành index của tập dữ liệu
2. Vẽ hình mối liên hệ giữa [Date] và giá đóng cửa [Close]
3. Vẽ hình mối liên hệ giữa [Date] và giá mở cửa [Open]
4. Vẽ hình mối liên hệ giữa [Date] và lượng giao dịch [volume]
5. Vẽ hình mối liên hệ giữa [Date] và giá đóng cửa [Close],
[Date] và giá mở cửa [Open] trên cùng một biểu đồ. Chú thích
biểu đồ.
6. Nhận xét các biểu đồ trên.

4.3 Mô hình ARIMA

- *Định nghĩa mô hình ARIMA*

Mô hình ARIMA là viết tắt của quá trình tự hồi quy (Auto Regression -AR), quá trình trung bình trượt (Moving Average – MA) và tích hợp sai phân Integrated - I

Điểm quan trọng: Mô hình ARIMA không phải là mô hình dự báo hoàn hảo ứng với bất kỳ dữ liệu chuỗi thời gian nào.

Mô hình ARIMA chỉ hoạt động tốt nhất nếu dữ liệu phụ thuộc nhiều vào thời gian. Những dữ liệu dạng ngẫu nhiên thường ít hoạt động đối với mô hình ARIMA.

Mô hình ARIMA chỉ dự báo tốt tại dự báo dạng điểm thời gian.

4.3 Mô hình ARIMA

- *Các loại mô hình ARIMA*

Mô hình ARIMA không có tính mùa vụ

Mô hình ARIMA có tính mùa vụ (Seasonal ARIMA – SARIMA)

- *Chuỗi dừng*

Một chuỗi thời gian có **tính dừng** là một chuỗi các giá trị

mean, variance, autocorrelation không thay đổi theo thời

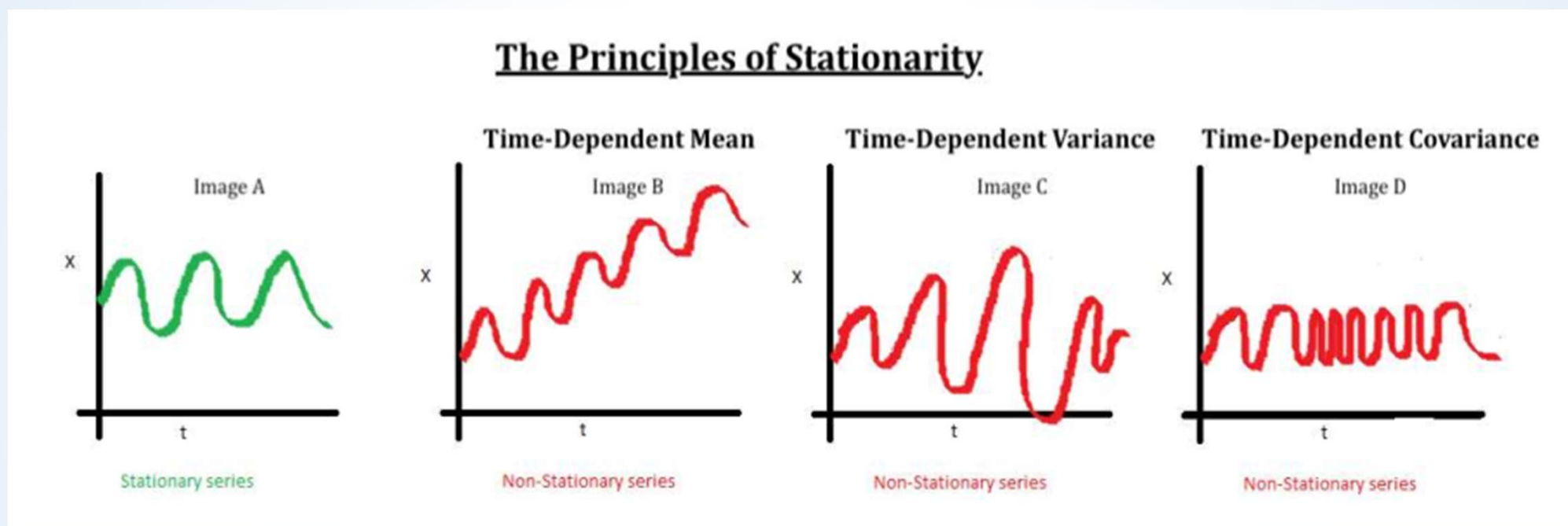
gian và nó không bao hàm yếu tố xu thế. Với hầu hết các

phương pháp thống kê dự báo, đều phải đảm bảo tính dừng

của **chuỗi dữ liệu** vì thế việc kiểm tra tính dừng là **rất quan trọng**.

4.3 Mô hình ARIMA

- *Chuỗi dừng*

Để kiểm định tính dừng của dữ liệu ta có hai phương pháp kiểm định phổ biến: Kiểm định **Dickey Fuller³ (DF)** và **Dickey Fuller cải tiến (ADF⁴)**

4.3 Mô hình ARIMA

- *Chuỗi dừng*

Sinh viên hoạt động **30 phút** thảo luận nhóm và trình phương pháp ADF và DF thực hiện lấy dữ liệu một chuỗi dữ liệu chuỗi thời gian thử để kiểm tra tính dừng của chuỗi đó?

Link tài liệu về kiểm định ADF, DF

1. <https://www.statisticshowto.com/adf-augmented-dickey-fuller-test/>
2. <https://www.youtube.com/watch?v=T5BhGv742j4>
3. https://en.wikipedia.org/wiki/Augmented_Dickey%E2%80%93Fuller_test

4.3 Mô hình ARIMA

- *Mô hình ARIMA không có tính mùa vụ*

ARIMA (p,d,q)

Với p, d, q lần lượt là các **số không âm**

I(d): Integrated – So sánh sự khác nhau giữa d quan sát (Hiệu giữa giá trị hiện tại và **d** giá trị trước đó)

Sai phân lần 1 I(1): $\Delta y_t = y_t - y_{t-1}$

Sai phân lần 2 I(2): $\Delta(\Delta y_t) = (y_t - y_{t-1}) - (y_{t-1} - y_{t-2})$

Sai phân lần d được ký hiệu là I(d)

Kiểm tra lần 1:

Nếu p value < 0.05 thì chuỗi dừng

Nếu p > 0.05 thì lấy sai phân lần 2

Tài liệu tham khảo tính bằng excel:

https://www.youtube.com/watch?v=1DaTkEd_uHY

4.3 Mô hình ARIMA

- *Mô hình ARIMA không có tính mùa vụ*

ARIMA (p,d,q)

Với p, d, q lần lượt là các **số không âm**

I(d): Integrated – So sánh sự khác nhau giữa d quan sát (Hiệu giữa giá trị hiện tại và **d** giá trị trước đó)

Original Data

Time1	10
Time2	12
Time3	8
Time4	14
Time5	7

First
Difference

Time1	NA
Time2	2
Time3	-4
Time4	6
Time5	-7

Second
Difference

Time1	NA
Time2	NA
Time3	-6
Time4	10
Time5	-13

4.3 Mô hình ARIMA

- *Mô hình ARIMA không có tính mùa vụ*

$$\text{ARIMA}(p, d, q)$$

Với p, d, q lần lượt là các **số không âm**

AR(p): Autoregression – là quá trình tìm mối quan hệ giữa dữ liệu hiện tại và p dữ liệu quá khứ trước đó. (Gọi là lag)

$$y_t = a_0 + a_1 y_{t-1} + a_2 y_{t-2} + \dots + a_p y_{t-p} + \varepsilon_t$$

Tài liệu tham khảo tính bằng excel:

https://www.youtube.com/watch?v=1DaTkEd_uHY

Điều kiện dừng của việc chọn p

$$\sum_{i=0}^p a_i < 1$$

4.3 Mô hình ARIMA

- *Mô hình ARIMA không có tính mùa vụ*

$$\text{ARIMA}(p, d, q)$$

Với p, d, q lần lượt là các **số không âm**

MA(q): Moving Average – là quá trình tìm mối quan hệ giữa dữ liệu hiện tại và q phần lỗi quá khứ trước đó.

$$y_t = \beta_0 + \beta_1 \varepsilon_{t-1} + \beta_2 \varepsilon_{t-2} + \dots + \beta_q \varepsilon_{t-q} + \mu_t$$

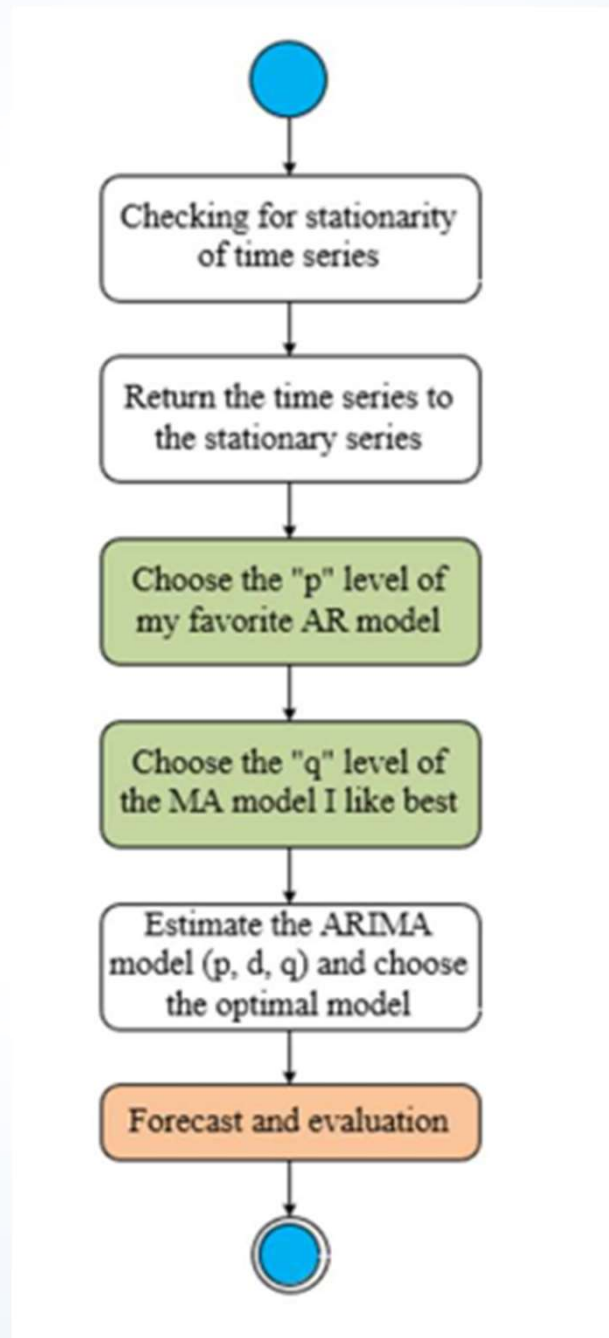
Tài liệu tham khảo tính bằng excel:

<https://www.youtube.com/watch?v=9DH9IhkT2wo>

Điều kiện dừng của việc chọn q

$$\sum_{i=0}^q \beta_i < 1$$

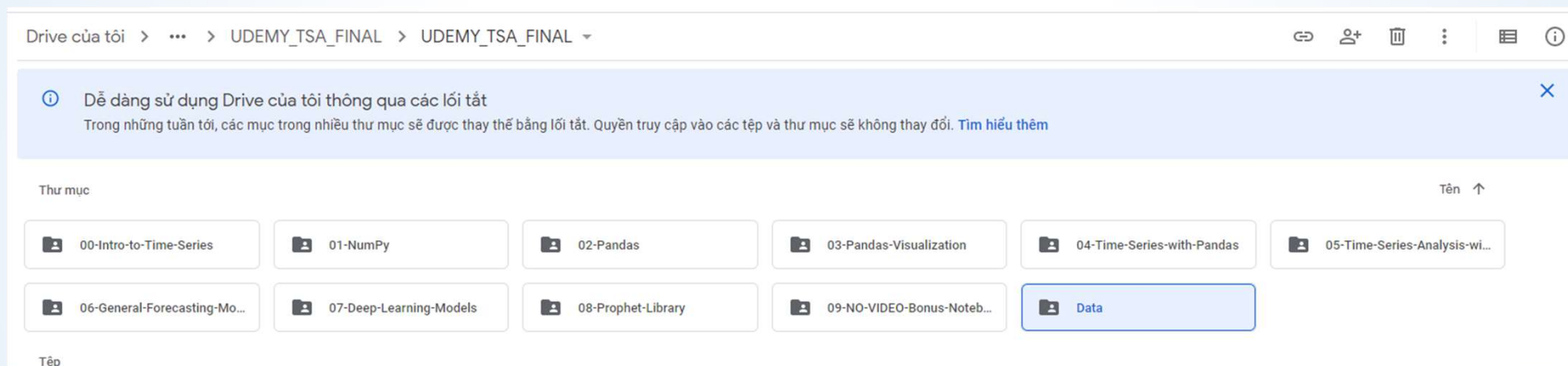
4.4 Mô hình Box-Jenkins

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*

Tập dữ liệu thực hiện bài tập trên ngôn ngữ R

Tập dữ liệu được lấy trong thư mục Data

Các tập dữ liệu dành cho thực hành

- `DailyTotalFemaleBirths.csv`
- `TradeInventories.csv`

➤ LAB04. PHÂN TÍCH DỮ LIỆU CHUỖI THỜI GIAN

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*

```
Error in choose.File() : could not find function choose.File
```

```
> df<-read.csv(choose.files())
```

```
> df
```

	Date	Births
1	1/1/1959	35
2	1/2/1959	32
3	1/3/1959	30
4	1/4/1959	31
5	1/5/1959	44
6	1/6/1959	29
7	1/7/1959	45
8	1/8/1959	43
9	1/9/1959	38
10	1/10/1959	27
11	1/11/1959	38
12	1/12/1959	33
13	1/13/1959	55
14	1/14/1959	47
15	1/15/1959	45

Đánh index trong R

```
> rownames(df)<-df$Date
```

```
> df
```

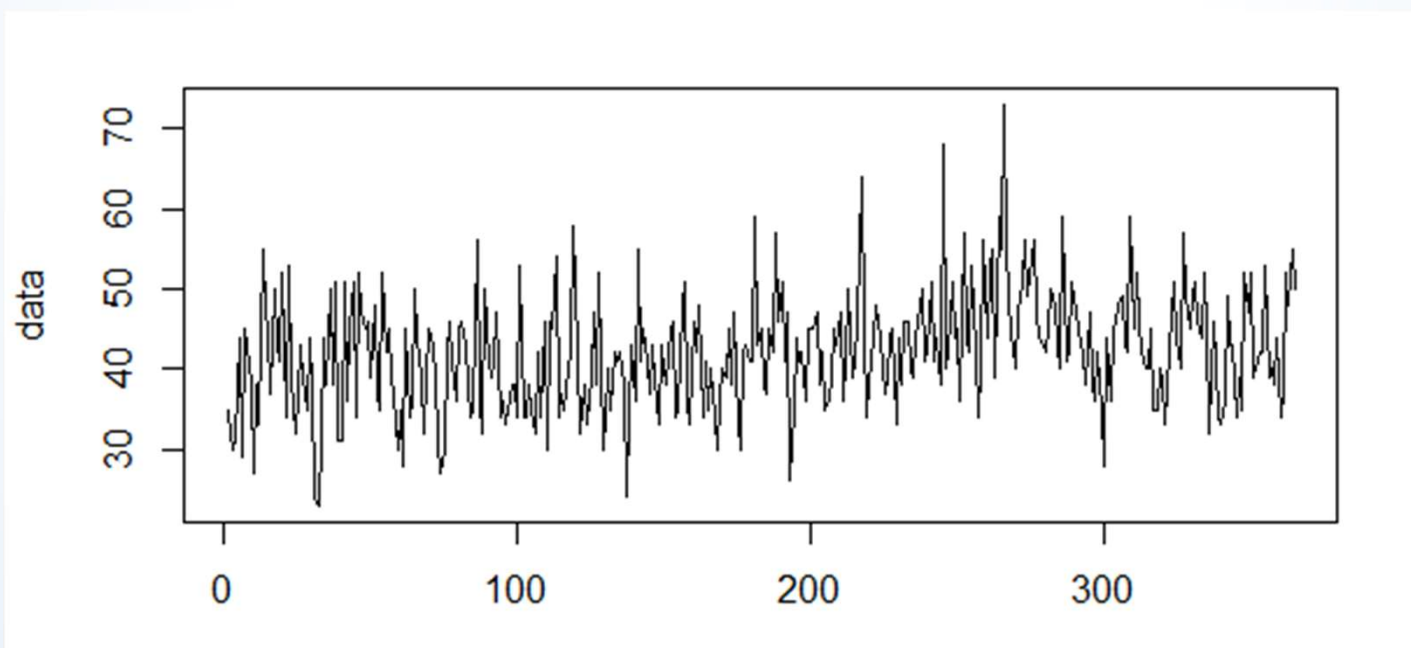
	Date	Births
1/1/1959	1/1/1959	35
1/2/1959	1/2/1959	32
1/3/1959	1/3/1959	30
1/4/1959	1/4/1959	31
1/5/1959	1/5/1959	44
1/6/1959	1/6/1959	29
1/7/1959	1/7/1959	45
1/8/1959	1/8/1959	43
1/9/1959	1/9/1959	38
1/10/1959	1/10/1959	27
1/11/1959	1/11/1959	38
1/12/1959	1/12/1959	33
1/13/1959	1/13/1959	55
1/14/1959	1/14/1959	47
1/15/1959	1/15/1959	45
1/16/1959	1/16/1959	37
1/17/1959	1/17/1959	50

- **Bước 1: Import file csv và đưa dữ liệu từ kiểu chuỗi thành kiểu datetime.**
- **Bước 2: Đưa về ngày về dạng Date nếu chưa đưa về dạng Date.**

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 3: Vẽ biểu đồ theo chuỗi thời gian

```
> data<-ts(df$Births,frequency = 1,start(1959,1,1))  
> plot(data  
+ )  
> plot(data)
```


Nhìn vào biểu đồ ta thấy chuỗi thời gian dừng nhưng cần kiểm tra

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 4. Kiểm định ADF cho chuỗi thời gian. Đầu tiên thêm thư viện vào để kiểm định: `library(tseries)`

```
ERROR in Z[, 2:K] : subscript out of bounds
> adf.test(data)

Augmented Dickey-Fuller Test

data: data
Dickey-Fuller = -5.1042, Lag order = 7, p-value = 0.01
alternative hypothesis: stationary
```

Dựa vào kết quả của kiểm định ADF ta có $p\text{-value} = 0.01 < 0.05$ nên chuỗi thời gian là **chuỗi dừng**

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 5. Để tiến hành dự báo và chọn mô hình ARIMA phù hợp: `library(forecast)`

```
Fitting models using approximations to speed things up...
```

```
ARIMA(2,1,2) with drift      : 2469.859
ARIMA(0,1,0) with drift      : 2646.36
ARIMA(1,1,0) with drift      : 2561.517
ARIMA(0,1,1) with drift      : 2459.039
ARIMA(0,1,0)                  : 2644.345
ARIMA(1,1,1) with drift      : 2462.563
ARIMA(0,1,2) with drift      : 2456.728
ARIMA(1,1,2) with drift      : 2464.245
ARIMA(0,1,3) with drift      : 2457.653
ARIMA(1,1,3) with drift      : Inf
ARIMA(0,1,2)                  : 2455.685
ARIMA(0,1,1)                  : 2457.773
ARIMA(1,1,2)                  : 2462.991
ARIMA(0,1,3)                  : 2456.743
ARIMA(1,1,1)                  : 2461.332
ARIMA(1,1,3)                  : Inf
```

Kết quả mô hình tốt nhất ARIMA(0,1,2)

```
Now re-fitting the best model(s) without approximations...
```

```
ARIMA(0,1,2)                  : 2459.637
```

```
Best model: ARIMA(0,1,2)
```

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 6. Chia dữ liệu theo train và test

```
> train<-head(df,90)
> train
```

	Date	Births	DateTimeNew
1/1/1959	1/1/1959	35	1/1/1959
1/2/1959	1/2/1959	32	1/2/1959
1/3/1959	1/3/1959	30	1/3/1959
1/4/1959	1/4/1959	31	1/4/1959
1/5/1959	1/5/1959	44	1/5/1959
1/6/1959	1/6/1959	29	1/6/1959
1/7/1959	1/7/1959	45	1/7/1959
1/8/1959	1/8/1959	43	1/8/1959
1/9/1959	1/9/1959	38	1/9/1959
1/10/1959	1/10/1959	27	1/10/1959
1/11/1959	1/11/1959	38	1/11/1959
1/12/1959	1/12/1959	33	1/12/1959
1/13/1959	1/13/1959	55	1/13/1959
1/14/1959	1/14/1959	47	1/14/1959
1/15/1959	1/15/1959	45	1/15/1959
1/16/1959	1/16/1959	37	1/16/1959
1/17/1959	1/17/1959	50	1/17/1959

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 7. Train dữ liệu với mô hình ARIMA đã fit, Forecast test

```
> fitARIMAtrain<-arima(train['Births'],order=c(0,1,2))
> predict<-forecast(fitARIMAtrain,90)
> predict
```

	Point	Forecast	Lo 80	Hi 80	Lo 95	Hi 95
276		48.50121	39.25964	57.74278	34.36745	62.63497
277		48.10055	38.79544	57.40566	33.86961	62.33149
278		48.10055	38.78274	57.41836	33.85019	62.35091
279		48.10055	38.77006	57.43104	33.83080	62.37030
280		48.10055	38.75740	57.44370	33.81144	62.38966
281		48.10055	38.74476	57.45634	33.79210	62.40900
282		48.10055	38.73213	57.46897	33.77279	62.42831
283		48.10055	38.71952	57.48158	33.75350	62.44760

Đưa predict về dạng dataframe

Tạo thêm cột predict trong dataframe

predict đưa về dạng số

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*

- Bước 7. Tính RMSE

Để tiến hành dự báo và chọn mô hình ARIMA phù hợp:

`library(Metrics)`

```
> rmse(test$Births, predict$predict)
[1] 7.734749
> |
```


4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 6. Chia dữ liệu theo train và test

```
> test<-tail(df,nrow(df)-90)
> test
```

	Date	Births	DateTimeNew
4/1/1959	4/1/1959	39	4/1/1959
4/2/1959	4/2/1959	41	4/2/1959
4/3/1959	4/3/1959	47	4/3/1959
4/4/1959	4/4/1959	34	4/4/1959
4/5/1959	4/5/1959	36	4/5/1959
4/6/1959	4/6/1959	33	4/6/1959
4/7/1959	4/7/1959	35	4/7/1959
4/8/1959	4/8/1959	38	4/8/1959
1/9/1959	1/9/1959	22	1/9/1959

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ R*
- Bước 8. Dự báo

```
> forecast(fitARIMA,10)
      Point Forecast      Lo 80      Hi 80      Lo 95      Hi 95
366      44.32892 35.31350 53.34434 30.54103 58.11682
367      43.76542 34.64618 52.88465 29.81874 57.71209
368      43.76542 34.63746 52.89338 29.80541 57.72542
369      43.76542 34.62874 52.90209 29.79208 57.73875
370      43.76542 34.62004 52.91079 29.77877 57.75206
371      43.76542 34.61134 52.91949 29.76547 57.76536
372      43.76542 34.60265 52.92818 29.75218 57.77865
373      43.76542 34.59397 52.93686 29.73891 57.79192
374      43.76542 34.58530 52.94553 29.72565 57.80519
375      43.76542 34.57664 52.95419 29.71240 57.81843
> plot(forecast(fitARIMA,10))
>
```

4.5 Thực hành dự báo chuỗi thời gian

- *Phân tích mô hình ARIMA trên ngôn ngữ Python*
- Xem trong file mẫu hướng dẫn

4.6 Link tài liệu hướng dẫn thực hành

<https://drive.google.com/drive/folders/1N7gJ3vlKVP2fLoJJa3K89ofnbqNoJryy?usp=sharing>